

7. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGA KAPCSOLATA

SULYOK Tamás – CSILLIK Kristóf – DELI Gergely

1. Bevezetés

Az alábbiakban arra teszünk kísérletet, hogy felvázoljuk az Alkotmánybíróság és az Európai Unió Bírósága (EUB) közötti kapcsolat természetét. Mivel e kapcsolat jelenleg is alakulóban van, így nem vállalkozhatunk többre, mint egy rövid elméleti alapozás után pillanatképet nyújtani a párbeszéd jelenlegi állásáról. Ehhez először megvizsgáljuk azt a jogalapot, amely a dialógust életre hívja, majd röviden ismertetjük a nemzeti identitás koncepciójának eltérő értelmezéseit és bemutatunk egy kevésbé ismert, ám annál érdekesebb felfogást, amely végső soron az emberi méltóságra vezeti azt vissza. Később rátérünk a magyar nemzeti identitás jogi formába öntött fogalmának ismertetésére, annak legfontosabb aspektusaira és jelenlegi gyakorlatára, majd mindezek tükrében mutatunk be egy olyan lehetséges tesztet, amely az uniós normák Alaptörvényhez illeszkedését segítheti elő. Végül a teljesség igénye nélkül ismertetjük a dialógus eddigi eredményeit, konkrétan azt, milyen területeken és hogyan használta fel az Alkotmánybíróság eljárása során az EUB döntéseit, kitérve arra is, hogy a magyar testület maga milyen lépéseket tett a párbeszéd előmozdítása érdekében.

2. Az Alkotmánybíróság és az EUB dialógusának jogalapja: EUSZ 4. cikk (2) bekezdés

Az, hogy uniós kontextusban a tagállami alkotmánybíróságok megszólítva érzik magukat, részben legalábbis a Lisszaboni Szerződés következménye. Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 4. cikk (2) bekezdése szerint ugyanis az Unió tiszteletben tartja a tagállamok nemzeti identitását, melynek részét képezi az adott tagállam alapvető alkotmányos berendezkedése¹. A fenti rendelkezés kifejezetten nagy szakirodalmi ér-

¹ A bekezdés teljes szövege szerint: „Az Unió tiszteletben tartja a tagállamoknak a Szerződések előtti egyenlőségét, valamint nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is. Tiszteletben tartja az alapvető állami funkciókat, köztük az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a nemzeti biztonság védelmét. Így különösen a nemzeti biztonság az egyes tagállamok kizárólagos feladata marad.”

deklódést generált², és több alkotmánybíróági döntés is foglalkozott a nehezen megragadható „nemzeti identitás” kérdésével.³

A tagállami alkotmánybíróóságok és az EUB dialógusának jogpolitikai célja a tagállami és az uniós jog kollíziójának értelmezési eljárásokon keresztül történő feloldása. Az alapvető probléma, amivel a jogalkalmazó szembesül, a másodlagos uniós jogi norma érvényességének megkérdőjelezése. Az Unió mint a nemzetközi jog önálló alanya⁴ és egy sajátos, *sui generis* jogrend kvázi szuverén hordozója egy jogforrását tekintve nemzetközi szerződést, az alapítószerződések rendszerét teszi meg a másodlagos jog alkotmányossági mércéjéül, és a tagállami alkotmányossági kontrollhoz hasonlóan semmisségi eljárás kezdeményezését is lehetővé teszi, amennyiben a jogi norma a szerződésekben foglaltakkal ellentétes volna.⁵ A tagállam maga pedig nemzeti alkotmányában állítja fel azokat a korlátokat,⁶ amelyek között az uniós jogot belső jogrendjébe illeszthetőnek tartja.

A fent ismertetett célkitűzés, nevezetesen az uniós jog tagállami alkotmányosság-hoz való illeszkedésének megteremtése rávilágít arra a paradox helyzetre, amely a tagállamok és az Unió ellentmondásos viszonyát jellemzi. A probléma gyökere az uniós jogrend jogforrási jellegének vitatottsága, melyből egyenesen következnek a tagállami joggal való kapcsolat, az alkalmazási elsőbbség és a szupremácia ismert kérdései.⁷

Egyes nézetek szerint az Unió a tagállamok által alapított nemzetközi szervezet, mely autonómiáját a tagállami szuverenitástranszferből nyeri, alapja nemzetközi szerződés, és a *nemo plus iuris* általános jogelv értelmében nem rendelkezhet a tagállami alkotmányt lerontó jogalkotási felhatalmazással. Ezzel szemben álló értelmezés az, amely az Uniót és jogrendjét egy, a nemzeti és a nemzetközi közjog közé ékelődő sajátos jogi konstrukciónak tartja, mely a globális jogforrási hierarchiában maga jelöli ki helyét, és az uniós jog alkotmányos helyzetét tekintve az EUB-t egy amorf *Kompetenz-Kompetenz*-cel felruházott testületként tartja számon.

A fenti értékválasztás pedig alapjaiban fogja meghatározni a választ arra a nem is oly ritkán felmerülő kérdésre, hogy mi történik, ha egy uniós jogi norma fennakad egy tagállam alkotmányos hálóján, nem feledve, hogy maguk az alapítószerződések is igen jelentős korlátozásokat fogalmaznak meg az uniós jog érvényessége kapcsán, melyek közül kiemelendő a hatáskör-átruházás elve, a szubszidiaritás és az arányosság követelménye.

Az EUSZ 4. cikk (2) bekezdése, mint az Unió nézőpontjából vett érvényességi korlát pedig kiemelt helyet foglal el a fenti értelmezési mátrixban. A cikk alkalmazási nehézségét többek között az okozza, hogy nem egyértelműen dönthető el, mennyiben szolgál önálló alkotmányossági mérceként, és mennyiben értelmezendő a szubszidiaritás és az arányosság altesztjeként. Felvethető szempont ugyanis, hogy amennyiben a vizsgált

² BLAGOJEVIĆ i. m. 211.

³ A későbbiekben rávilágítunk arra a terminológiai zavarra, amely az uniós szóhasználatban „nemzeti identitásként” megjelenő fogalom alkotmánybíróóságok általi koherens értelmezését megnehezíti.

⁴ EUSZ 47. cikk.

⁵ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 263. cikk.

⁶ Magyarországon például az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése tartalmazza ezeket explicit módon.

⁷ Ezekről részletesebben ld. GÁRDOS-OROSZ (2017) i. m. 75–92.

uniós norma a tagállam nemzeti identitását sérti azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésére tekintettel, úgy a jogalkotással érintett terület nem tartozhat uniós hatáskörbe, hiszen annak csak tagállami szinten való elintézése lehet hatékony, így fogalmilag kizárt, hogy egy rendelkezés az arányosság tesztjét kiállja, az identitás-teszten azonban elbukjon.⁸

Ha a fenti állítást elfogadjuk, akkor az EUSZ 4. cikk (2) bekezdést nem tekinthetjük önálló alkotmányossági mércének az uniós jogrend perspektívájából sem. Mindazonáltal nem pusztá politikai deklarációról van szó, hanem egy olyan értelmezési szabályról, amelynek vizsgálati szempontként kell megjelennie részben az uniós döntéshozatal, részben az EUB eljárása során, azzal, hogy a tagállam alkotmányos identitásának védelmét implicit módon a szubszidiaritás és az arányosság követelménye is tartalmazza.

A rendelkezés rendszertani vizsgálata is alátámasztja azt az értelmezést, miszerint az alapítószerződések rendszerét átható, általános érvényű értelmezési szabályról beszélünk. Elhelyezkedését tekintve a hűségklauzula és az Unió hatásköri korlátait általánosságban megvonó rendelkezések mellett található, közvetlenül a közösségi célok és az uniós alapértékek után. Kiemelt jelentőséget kap a hűségklauzula abban a tekintetben is, hogy az EUSZ 4. cikk (2) bekezdéssel összeolvasva koherens értelmezés adható a nemzeti identitás tiszteletben tartására kötelező normának. A hűségklauzulának⁹ egyaránt címzettjei az Unió és a tagállamok. A nemzeti identitás tiszteletben tartásának kötelezettsége azonban egyértelműen az Uniót, annak szerveit, hivatalait, intézményeit terheli.¹⁰ Ha a nemzeti identitás tiszteletben tartása olyan kötelezettség, amely a szubszidiaritás és az arányosság altesztjeként kerül vizsgálatra az uniós döntéshozatal során, úgy a hűségklauzulával kiegészített arányossági mércének részét kell képeznie a tagállami politikai és alkotmányos struktúrában megjelenő nemzeti identitás is. Nem szerencsés és nem is kívánatos azonban, hogy az EUB kötelező erejű döntései meghozatalánál kizárólag a saját interpretációját vegye alapul az egyes tagállamok nemzeti identitásának meghatározásakor.

Az EUMSZ 267. cikke azonban egyértelművé teszi, hogy az EUB értelmezési monopóliummal rendelkezik az alapítószerződések tekintetében. Ez tehát a tagállami alkotmánybíróságok és az EUB párbeszédének jogi és jogpolitikai alapja az Unió szempontjából. Az EUSZ 4. cikk (2) bekezdés, a szubszidiaritás és az arányosság követelménye valamint a hűségklauzula együttese olyan kötelezettséget ró az EUB-re, amelyet önállóan nem tud és nem is szabad elvégeznie: a tagállamok alkotmányos identitásának meghatározását. A tagállami alkotmányosság autentikus értelmezésére pedig általában az adott legfőbb bírói fórum, illetve alkotmánybíróság jogosult. Ennek megfelelően egy harmonikus, mindkét fél szempontjait figyelembe vevő és az együttműködési kötelezettségnek eleget tevő jogalkalmazáshoz elkerülhetetlen az érintett bírói fórumok közötti alkotmányos párbeszéd.

⁸ BLANKE–MANGIAMELI i. m. 205–211.

⁹ EUSZ 4. cikk (3) bekezdés.

¹⁰ E problematikáról ld. TRÓCSÁNYI–CSINK i. m. 63–69.

3. A nemzeti identitás eltérő értelmezései (az emberi méltóságban gyökerező identitás-felfogás ismertetése az EUB-gyakorlata mellett)

A tagállamok nemzeti identitása a fentiek értelmében tehát komoly jogi relevanciával bír, hiszen az uniós jog érvényesülésének egyik korlátját jelentheti. Mindazonáltal az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésének terminológiája nem maradéktalanul rezonál az európai alkotmányos diskurzus szóhasználatával. Az alkotmányos normatömeg, a joggyakorlat és a jogirodalom nem alakította még ki azt a közös szókincset, amelynek révén az adott fogalom szemantikai tartománya pontosan definiálható lenne.¹¹ Így például tisztázatlan a nemzeti identitás és az alkotmányos identitás fogalompár kapcsolata,¹² de ugyanígy meghatározatlan az alkotmányos önazonosság jelentése és a korábbiakban említett kategóriákhoz való viszonya, azok esetleges átfedése vagy épp különbözősége.¹³ Egyes értelmezések szerint például az alkotmányos identitás és az alkotmányos önazonosság a nemzeti identitás jogi *technicus terminusa*.¹⁴

Az identitás fogalma relatív meghatározatlanságában olyan széles értelmezési mezővel bír és olyan kiterjedt filozófiai, történelmi, szociológiai apparátust mozgat, ami a jogi gondolkodás szigorúbb dogmatikai megközelítését elsöre leveti magáról. A kifejezést jogi jelentőségűvé emelő alapítószerződések (és bizonyos tagállami alkotmányok) azonban mégis arra kényszerítik a jogalkalmazót, hogy az alapvetően társadalomtudományos fogalomhálóban létező „identitást” a jog nyelvére fordítsa le. Ennek megfelelően a jogalkotó sajátos megfontolásai mentén alkotott rendelkezések körül élénk jogirodalmi vita bontakozott ki a lehetséges megközelítési módok helyességéről.¹⁵

Az alkotmányos identitás nem légtüres térben létező fogalom, ahhoz, hogy létrejöhessen és vizsgálat tárgyává válhasson legalább két feltételnek kell teljesülnie. Egyrészt szükség van egy szuverén államra,¹⁶ ezen kívül olyan elhatároló elemekre, melyek megkülönböztetik azt más államok alkotmányos identitásától.¹⁷ E sajátos hordozott jelleg egyik jellemző megjelenési formája lehet az örökkévalósági klauzula, amely jogi természetéből fakadóan az alkotmány olyan rendelkezéseit védi az alkotmánymódosítástól, amelyeket az alkotmányozó a közösség szempontjából alapvető jelentőségűnek és ezért felülírhatatlannak ítél.¹⁸ A Német Szövetségi Alkotmánybíróság például a német Alaptörvény alkotmányos identitásának vizsgálatakor kiemelt hangsúlyt fektetett az abban található örökkévalósági klauzulára.¹⁹

Ennek kapcsán felvethető egy olyan újszerű érvelés, amely az identitást az emberi méltóságból vezeti le, és az egyén szintjén véli megtalálni annak gyökerét. Ezen

¹¹ ORBÁN (2018) i. m. 2.

¹² SZAKÁLY–TRIBL i. m. 9–10.

¹³ KIS i. m. 197.

¹⁴ RIXER i. m. 148.

¹⁵ Az álláspontokat összegzi és elemzi: DRINÓCZI (2018) i. m. [3].

¹⁶ DRINÓCZI (2018) i. m. [7].

¹⁷ Uo.

¹⁸ A magyar Alaptörvény nem tartalmaz explicit örökkévalósági klauzulát, létezik azonban olyan álláspont, amely szerint egyes alaptörvényi normák helyes értelmezése kizárja azok megváltoztathatóságát ld. pl.: BRAGYOVA–GÁRDOS–OROSZ i. m. 52.

¹⁹ BverfG, 2 BvE 2/08, 2009. június 30.

gondolatmenet alapján az emberi méltóságból fakadó önrendelkezési jog lesz az a kiindulópont, amely az egyént körülményeinek megváltoztatására feljogosítja a politikai döntéshozatalban való részvételén keresztül. Amennyiben axiómaként fogadjuk el az önrendelkezés ilyen tartalmú megközelítését, úgy a nemzetbe, azaz egy adott társadalmi, kulturális és etnikai közegbe született ember döntéseit implicit értékvalasztásokként foghatjuk fel. Hiszen döntés kérdésévé válik a lakóhely és a foglalkozás megválasztása, a kultúra interiorizálása, a nemzeti szimbólumokkal való azonosulás és minden egyéb, a nemzethez kötődő sajtáság elfogadása. E felfogás tehát a nemzeti identitást elválaszthatatlannak tartja a politikai közösséget alkotó egyének identitásától, és az egyén felől konstruálja meg a tagállam jogi relevanciával bíró identitásának magvát.²⁰

Fontos azonban tisztázni az értelmezés jogával felruházott testületek hatáskörét és az értelmezésből fakadó jogkövetkezmények hatályát. Az EUSZ 4. cikk (2) bekezdés „nemzeti identitás” fordulatának²¹ tartalommal megtöltésére végső soron az alapító-szerződésekre vonatkozó értelmezési monopóliumból²² fakadóan az EUB lesz jogosult, így az Unióra telepített tartózkodási kötelezettség hatókörét is a Bíróság fogja kétséget kizáróan megállapítani. Ugyanakkor lehetséges, hogy az adott tagállam a saját alkotmányos mércéit alapul véve maga fog egy másodlagos uniós norma érvénytelenségére hivatkozni. A magyar Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése definiálja azokat az alkotmányos korlátokat, amelyeken belül az uniós jog érvényesülhet a belső jogban, például az Alaptörvényben biztosított alapvető jogok, az ország területi integritása vagy államformája.

Mi történik tehát, ha az EUB találja úgy eljárása során, hogy az adott uniós döntés sérti a tagállam nemzeti identitását? A Bíróság joggyakorlata alapján jelenleg úgy tűnik, hogy a tagállami identitás védelme nem olyan ütőkártya, amely bármely más jogalapot lerontva feltétlen érvényesülést kíván. Sokkal inkább egynek tűnik a mérlegelendő szempontok közül.²³ Ennek megfelelően, noha több esetben is hivatkozásra került, az EUB igen ritkán adott helyt a tagállami identitás felhívásának.²⁴ Magasabb absztrakciós szintre emelve a kérdés tárgyalását, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az EUB számára nincs a tagállami alkotmányosságnak olyan területe, amelyre ne terjeszthetné ki – legalább elvben – joghatóságát. Az Unió szempontjából tehát a közösségi jog elsőbbsége és szupremáciája a tagállami alkotmányos normákhoz képest is megkérdőjelezhetetlen, az adott másodlagos jogi norma alkalmazandósága pusztán a Bíróság eseti megítélésétől függ.

Ezzel áll szemben a tagállami alkotmányok, legfelsőbb bírói fórumok és alkotmánybíróságok gyakorlata, amelyek a „szuverenitás” ernyőfogalommal fedett, tág értelmezési tartományba eső diverz értékek védelmében különböző megszorításokat fűztek az

²⁰ SONG i. m. 32-43.

²¹ Ehhez ld. ORBÁN (2020) i. m.

²² EUMSZ 267. cikk.

²³ DRINÓCZI (2018) i. m. [19].

²⁴ Ld. Malgozata RunevičVardyn kontra Łukasz Paweł Wardyn kontra Vilnius miesto savivaldybės administracija és társai; C391/09. sz. ügy; ECLI:EU:C:2011:291 és Ilonka Sayn-Wittgenstein kontra Landeshauptmann von Wien, C-208/09, ECLI:EU:C:2010:806.

uniós jog belső jogi érvényesüléséhez. Így például a fentiekben ismertetettek szerint a magyar Alaptörvény és Alkotmánybíróság egyaránt korlátok közé szorítja a másodlagos közösségi jog érvényesülését. A 22/2016. (XII. 5.) AB határozatban három ilyen védvonalat dolgozott ki a testület. Ezek rendre az ún. alapjogi kontroll, a szuverenitáskontroll és az identitáskontroll, azzal, hogy ez utóbbi kettőt egymásra tekintettel kell elvégezni. Annak ellenére, hogy konkrét Alaptörvénybe ütközést megállapító határozat egyelőre nem született a magyar gyakorlatban, egyértelműen tetten érhető a törekvés egy, az uniós jog érvényesülése alól kivonható alkotmányos normaréteg megteremtésére.

A fenti jogtechnikai fejtegetés egyszerű leképeződése annak a napjainkban igen élénken folyó vitának, amely az Unió nemzetközi jogi helyzetéről szól, és annak az államiság, autonómia, szuverenitás koordinátái mentén való elhelyezését célozza. Az EU ebből a szempontból a „már-még” relációjában értelmezhető: már régóta több mint egy nemzetközi szervezet, de még mindig kevesebb, mint egy állam.²⁵

4. A magyar nemzeti identitás alapja: a történeti alkotmány (mint interpretációs eszköz és mint jogalap az EU-s joggal, illetve az EUB-val való párbeszédben)

A tagállamok nemzeti identitásának kérdését a Maastrichti Szerződés emelte be az Unió elsődleges jogába,²⁶ az azonban minden valószínűség szerint inkább a szerződésben megjelenő szorosabb integrációval szembeni, a tagállamok részéről reflexszerűen megjelenő szuverenitásvédelem manifesztációjaként volt értékelhető, mintsem a másodlagos közösségi jog alkotmányos korlátját képező rendelkezésként.²⁷ Erre utalhat többek között, hogy a Lisszaboni Szerződés hatályba lépését megelőzően nem született olyan döntés, amelyben az uniós jog megsemmisítése vagy uniós jogi kötelezettségtől való mentesülés érdekében került volna sor a tagállami identitás felhívására.²⁸ Az alapító szerződések módosítása és a tagállamok megváltozott jogi stratégiája révén azonban az EUSZ 4. cikk (2) bekezdés jogi jelentőséggel felruházott rendelkezéssé vált, és immáron megkerülhetetlen kérdéseket vet fel a másodlagos uniós jog érvényesülésével kapcsolatban. A végső(?) választ a nemzeti parlamentek és az uniós jogalkotási tevékenysége valamint a bírói fórumok esetjoga fogják kirajzolni, azonban a pusztán elméleti vizsgálódás is alkalmas lehet arra, hogy kijelölje az elvégzendő értelmezőmunka azon sarokpontjait, amelyek mentén a jogalkalmazó kötelező erejű döntéseit később meghozhatja.

Tisztázandó kérdés, hogy honnan ismerhető meg a nemzet alkotmányos identitása vagy másképp önazonossága.²⁹ A válasz tagállamonként eltérő lehet, és nagyban függ az adott alkotmányos kultúra sajátosságaitól, Magyarország esetében azonban az Alaptörvény rendelkezései legalább az alkotmányos identitás eredetével kapcsolatban egyértelmű útmutatást tartalmaznak. A sajátos preambulumnak tekinthető Nemzeti hitvallás kifejezetten rögzíti, hogy önazonosságunk történeti alkotmányunkban gyö-

²⁵ SULLYOK–ORBÁN i. m. 117.

²⁶ Maastrichti Szerződés, 6. cikk (3) bekezdés.

²⁷ DRINÓCZI (2016) i. m. 35.

²⁸ KONSTADINIES i. m. 3. Idézi: DRINÓCZI (2016) 35.

²⁹ Ld. CHRONOWSKI–VINCZE (2017) i. m. 117–132.

kerezik. Az Alaptörvény értelmezési szabályai világossá teszik, hogy annak rendelkezéseit a Nemzeti Hitvallással összhangban kell értelmezni.³⁰ Az R) cikk (4) bekezdése Magyarország alkotmányos önazonosságának³¹ védelmét az állam minden szervének kötelezettségévé teszi. Az alkotmányozó hatalom e tekintetben sajátos közjogi megoldást választva mintegy értelmezési ablakot nyit a történeti alkotmányra, annak tartalmát nem hatályos jogként, hanem értelmezési keretként emelve be az alkotmányos normák körébe. Megnyilvánul ez abban is, hogy az Alkotmánybíróság a Nemzeti Hitvallás rendelkezéseit, illetve a történeti alkotmány vívmányait értelmezési segédletként használja, határozatait nem kizárólag az ezekben foglaltak alapján hozza.³² A fentieket összeolvasva megállapíthatjuk, hogy amikor az egyes állami szervek hivatalos tevékenységük során az ország alkotmányos önazonosságának védelmére törekszenek, a történeti alkotmányra is figyelemmel kell eljárniuk. A norma címzettje többek között természetesen az Alkotmánybíróság, ezzel explicit módon is kötelezve a testületet az alkotmányos önazonosság védelmére.³³ Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény autentikus értelmezőjeként végzi ezt a munkát, interpretációját a más szerv által adott értelmezés nem ronthatja le.³⁴

Az Alkotmánybíróság részletesen a 22/2016. (XII. 5.) határozatban foglalkozott az alkotmányos önazonosság kérdésével.³⁵ A határozat alapján Magyarország alkotmányos önazonossága nem statikus és zárt értékek jegyzéke,³⁶ ugyanakkor példálózó felsorolás³⁷ már ma is adható néhány ilyen identitásképző elemről, azzal, hogy a testület külön megjegyzi: ezen alkotmányos értékek ma általánosan elfogadottak.³⁸ A hivatkozott értékek általánosságáról szóló megállapítás ugyanakkor gyakorlati szempontból problémás lehet, mert minél közelebb esik a hivatkozott nemzeti identitásképző elem az uniós alapértékekhez, annál valószínűbb, hogy az EUB helyt ad a kérelemnek.³⁹ Az alkotmányos önazonosság megismerési forrását az Alkotmánybíróság az Alaptörvény egészé-

³⁰ Alaptörvény R) cikk (3) bekezdés.

³¹ A normaszöveg Magyarország alkotmányos önazonosságáról beszél, nem az Alaptörvényéről. A német Szövetségi Alkotmánybíróság liisszaboni döntésében kifejezetten megkülönböztette Németország és a német Alaptörvény alkotmányos identitását, ahol is az ország alkotmányos identitását annak szuverenitásához kötötte, így az állam alkotmányos identitása annak szuverén államiságában nyilvánul meg. Ezzel szemben a német Alaptörvény alkotmányos identitását részben az örökkévalósági klauzulákban foglaltakkal azonosította. Ilyen megkülönböztetés a magyar alkotmánybírósági gyakorlatban ezidáig nem jelent meg.

³² TRÓCSÁNYI i. m. 325.

³³ Érvelhető, hogy implicit módon az Alaptörvény 24. cikk (1) bekezdése, amely szerint az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve már elvégezte ezt a munkát, ez azonban felvetné azt a nehezen megközelíthető kérdést, hogy az Alaptörvény mennyiben képezi inherens részét Magyarország alkotmányos identitásának.

³⁴ 2/2019. (III. 5.) AB határozat, Rendelkező rész, 2. pont

³⁵ A szakirodalomból ld. SÜLYÖK–DELI i. m. 57–59.

³⁶ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

³⁷ Uo.: „a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme.”

³⁸ Uo.

³⁹ DRINÓCZI (2016) i. m. 27. (idézi: LUKÁCSI i. m. 4.)

ben, illetve annak egyes rendelkezéseiben jelöli meg,⁴⁰ segítségül hívva az Alaptörvény magára vonatkoztatott, az R) cikk (3) bekezdésben foglalt értelmezési szabályait.

A történeti alkotmány tartalmát tekintve egységes álláspont nem fogalmazódott meg, mindazonáltal az Alkotmánybíróság az alkotmányos jelentőségűnek ítélt jogforrásokat 1949-ig bezárólag vizsgálja,⁴¹ ennek megfelelően elfogadhatónak tűnik az a munkadefiníció, amely a történeti alkotmányt a kartális alkotmány megalkotásáig született, alkotmányjogi jelentőségű jogforrások összességéként fogja föl.⁴² Az Alaptörvény értelmezésénél azonban nem a történeti alkotmány egészét hívja fel a jogalkotó, pusztán annak vívmányaira szorítkozik. A megkülönböztetés annyiban érdekes, hogy a Nemzeti Hitvallás alkotmányos önazonosságunk eredetét megállapító fordulata az értékítéllettől mentes, tágabb fogalmat használja, nem szűkíti azt a pozitív konnotációjú vívmányokra. A történeti alkotmány vívmányai a történeti alkotmány elemeihez hasonlóan nem definiálhatóak katalógusszerűen, esetről esetre kerülnek megfogalmazásra az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Az így felhívott vívmányok alkotmányjogi érvelésben betöltött szerepe jelentős, de nem meghatározó. Az adott döntést alátámasztó, de nem megalapozó szempontként jelennek meg.⁴³

Van azonban az alkotmányjogi diskurzusnak egy olyan rétege, ahol a történeti alkotmány kiemelt szerephez jut. Az uniós és a tagállami jog viszonyában a normakollízió elkerülése úgy az Unió, mint a tagállamok érdeke. Az Alaptörvény értelmezése során az Alkotmánybíróság tekintettel van az európai uniós tagsággal járó kötelezettségekre.⁴⁴ A történeti alkotmány mint meghatározásra váró normaegyüttes⁴⁵ így olyan interpretációs eszközzé lép elő, amely alkalmas lehet arra, hogy az uniós jog és az Alaptörvény látszólagos konfliktusát a konkuráló alkotmányos rendelkezések rugalmas értelmezésével oldja fel. A történeti alkotmány ugyan ma nem közvetlenül alkalmazható jogforrásként viselkedik,⁴⁶ azonban az Alaptörvény normáit annak prizmáján keresztül szemlélve olyan értelmezések válhatnak legitimé, amelyeket a hagyományos alkotmányértelmezési módszerek nem feltétlenül tennének lehetővé.

5. Lehetséges konfliktusok az EUB és az Alkotmánybíróság között és kezelésük

Az Alkotmánybíróság és az EUB közötti viszonyt alapvetően az határozza meg, hogy milyen álláspontra helyezkedik az Alkotmánybíróság az uniós jog feltétlen érvényesülésével kapcsolatban.⁴⁷ Az alapítószerződések jelenleg nem rendelkeznek *explicit* módon a közösségi jog szupremáciájáról, ezt csak a Lisszaboni Szerződéshez fűzött 17.

⁴⁰ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [64].

⁴¹ SZAKÁLY i. m. 26–28.

⁴² Ezzel szemben Sólyom László például a történeti alkotmány részének tekinti az 1949. évi XX. törvény értelmezéséhez írott alkotmánybíróági határozatokat is.

⁴³ CSINK (2012) i. m. 15. (idézi: SZAKÁLY i. m. 29.)

⁴⁴ 2/2019. (III. 5.) AB határozat, Rendelkező rész, 2. pont.

⁴⁵ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

⁴⁶ VARGA Zs. (2016b) i. m. 85.

⁴⁷ VÁRNAY i. m. 64.

számú Nyilatkozat mondja ki egyértelműen,⁴⁸ amely azonban nem tekinthető szerződéses rangú jogforrásnak.⁴⁹ Az alkotmánnyal szemben is érvényesülő primátus elvének elfogadása az Európai Unió hatékony működésének egyik záloga. Amennyiben a tagállamok megkérdőjelezzik az EUB által több évtizede megalkotott⁵⁰ és következetesen képviselt⁵¹ elsőbbség doktrínáját, úgy a közösséget jogilag összetartó normák is veszítenek legitimitásukból. Az európai integráció csak a tagállamok szoros együttműködése mellett lehet sikeres, ennek pedig részét képezi a Bíróság döntéseinek elfogadása is. Ez utóbbi nem lehet azonban feltétlen, hiszen az Unió jelenleg nem föderális államként funkcionál, okkal feltételezhető tehát, hogy létezik a tagállami alkotmányosságnak olyan szférája, amely mentesül az elsőbbség elvének érvényesülése alól.

A probléma abból a – saját farkába harapó kígyó történetére erősen emlékeztető – helyzetből fakad, amelyet a szakirodalom egy része alkotmányjogi paradoxonnak nevez.⁵² Ezen elmélet szerint az uniós jog legitimitását a tagállamok által kötött nemzetközi szerződésekből nyeri, ahogyan annak átültetését is a tagállami alkotmányok végzik el. Amennyiben az uniós jog a tagállami alkotmányokkal szemben is elsőbbséget élvez, úgy valójában saját jogi megalapozottsága erodálódik, hiszen azt a normát írja majd felül, amelyből végső soron magát származtatja. Ez a gondolat tükröződik vissza a *nemo plus iuris* jogelvet alapul vevő érvrendszerekben is, hiszen mely nemzet adhatna felhatalmazást saját szuverenitásának lerontására.

Természetesen az uniós jog nem csak a tagállam alkotmányának rendelkezéseivel állhat ellentétben, azonban az alacsonyabb szintű jogforrások uniós joghoz illeszkedésének problémáját a magyar Alkotmánybíróság nem tekinti alkotmányossági kérdésnek.⁵³ Ennek dogmatikai megalapozottságát az adja, hogy az uniós jogot a testület először kivonta a nemzetközi jog fogalma alól,⁵⁴ majd egyértelművé tette, hogy azt a belső jog részének tekinti.⁵⁵ E határozatok közvetett célja az volt, hogy az uniós jog és a belső jog közötti normakonfliktusok az alkotmányossági kérdések köréből kiszoruljanak.⁵⁶ Ezen a gyakorlaton az Alaptörvény hatálybalépése sem változtatott. Alkotmányjogi panaszok vizsgálata esetében például arra hivatkozva utasította vissza a vizsgálat lefolytatását a testület, hogy az Alaptörvény E) cikke nem minősül Alaptörvényben biztosított jogoknak.

Következik mindezekből az, hogy az Alkotmánybíróság csak ún. közvetett alkotmányossági kontrollt⁵⁷ kíván gyakorolni az uniós jogi normák tekintetében, tehát az uniós

⁴⁸ Az elbukott Alkotmányszerződés tartalmazta az elsőbbség elvét, de az a Lisszaboni Szerződésbe a politikai konszenzus hiánya miatt már nem került be.

⁴⁹ KENDE–SZÚCS–JENEY i. m. 492.

⁵⁰ Először: *Costa* kontra *E.N.E.L* [1964] ECR 1141.

⁵¹ Ld. pl. a *Costa*-ügy után közel ötven évvel, a tagállami alkotmánnyal szemben is érvényesülő elsőbbséget mondta ki a Bíróság a *Melloni*-ügyben (C-399/11 *Stefano Melloni* kontra *Ministerio Fiscal* [2013] ECR I-0000. [59] bekezdés.

⁵² CHRONOWSKI (2019) i. m. [1]–[2].

⁵³ 483/B/2006. AB határozat; CSUHÁNY–SONNEVEND i. m. 1134–1135.

⁵⁴ 1053/E/2005. AB határozat.

⁵⁵ 72/2006. (XII. 15.) AB határozat.

⁵⁶ BLUTMAN–CHRONOWSKI i. m. 7.

⁵⁷ BLUTMAN (2017) i. m. 1.

jogot kihirdető, átültető vagy végrehajtó magyar normát vonja kontroll alá, közvetlenül az uniós jogi aktusok alkotmányosságát nem vizsgálja, azokat nem értelmezi.⁵⁸ E fenti elvek azonban részben gúzsba is köthetnék az Alkotmánybíróságot, hiszen a 22/2016. (XII. 5.) AB határozatban foglalt kontrollmechanizmusok közvetlen gyakorlása ezáltal lehetetlenné válik.⁵⁹ Pontosan ezen megfontolások miatt kap kiemelt jelentőséget az Alkotmánybíróság által választott sajátos terminológia. A határozat ugyanis a „közös hatáskörgyakorlás” kontrolljának lehetőségét teremti meg. A testület ezzel a megoldással teremt magának hatáskört az uniós normák alkotmányossági ellenőrzésére, azt nem különbözteti meg a közvetett-közvetlen törésvonal mentén. Kérdésként merülhet fel, hogy a közvetlen kontrollmechanizmusokat milyen eljárásrend szerint, mely jogszabályi vagy alaptörvényi felhatalmazás alapján végezheti az Alkotmánybíróság. Olyan döntés még nem született, amely ennek a problémának a megválaszolására kényszerítette volna a testületet, azonban a törekvés egyértelmű: az Alkotmánybíróság nem kíván kategorikusan elzárkózni attól, hogy *de facto* ellenőrzése alá vonja a hazánkban közvetlenül érvényesülő uniós normák alkotmányosságát.

Az elsőbbség radikális értelmezésével szemben több tagállam alkotmánybírósága és felső bírósági fóruma is kritikát fogalmazott meg, és igyekeztek alkotmányos korlátok közé szorítani az uniós jogot, vagy legalább kijelölni azokat a határokat, amelyekhez képest az uniós normák nemzeti alkotmányossághoz illeszkedését mérni tudják. Az említett bíróságok szuverenitásvédő alapállása⁶⁰ sem zárja ki azonban az eredményes bírósági párbeszéd különböző formáit, amelyek révén elkerülhetővé válik az EUB-döntések megtagadásából fakadó alkotmányos válság. Ugyanígy részét képezheti a megoldásnak a tagállami alkotmánybíróságok kellően rugalmas alkotmányértelmezése, amennyiben annak révén megteremthető a harmónia az uniós jog és a tagállami alkotmány rendelkezései között.

Ennek megfelelően az Alkotmánybíróság előtt több út is nyitva áll az uniókonform gyakorlat kialakítására. Ha az erre alkotott és alkalmazott technikákat szintetizáljuk, egy olyan többlépcsős rendszert láthatunk kirajzolódni, amely az egyes fokok türekszőségéhez igazítva orientálhatja az Alkotmánybíróságot a megfelelő döntés meghozatalára. A hipotetikus helyzetben a testület elé kerülő ügyben egy uniós jogi aktus közvetett (uniós jogot átültető, kihirdető, végrehajtó magyar jogszabály) vagy közvetlen (az uniós jogi norma közvetlenül érvényesül a magyar jogrendben az Alaptörvény E) cikk (3) bekezdés felhatalmazása alapján) Alaptörvénybe ütközése jelenti az alkotmányossági kérdést.

Az Alkotmánybíróság a közvetlen kontroll gyakorlására egyelőre nem vállalkozott. Ha a jövőben közvetlen kontroll keretében vizsgálható norma okozza az alkotmányellenességet, úgy a kollízió véleményünk szerint az alábbi módok egyikén hárítható el: vagy az Alaptörvény kerül módosításra, vagy az érintett uniós norma kerül összhangba a hazai alkotmányos követelményekkel. A legérdekesebb helyzetet az eredményezné, ha az Alkotmánybíróság élne a 22/2016 (XII. 5.) AB határozatban magának vindi-

⁵⁸ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [56], a közvetlen-közvetett alkotmánybírósági vizsgálathoz ld. még CSUHÁNY–SONNEVEND i. m. 1125–1130.

⁵⁹ BLUTMAN (2017) i. m. 6.

⁶⁰ CHRONOWSKI (2019) i. m. [2]

kált hatáskörrel a kérdéses normakontroll elvégzésére, és ennek keretében kimunkálná azt az eljárásrendet, valamint – amennyiben a vizsgálat a kérdéses uniós norma alkotmányellenességét mutatja ki – olyan jogkövetkezményt állapítana meg, amely összeegyeztethető a testületre vonatkozó jogszabályi illetve alaptörvényi szabályozással.

Közvetett kontroll esetén ilyen probléma nem merül fel, hiszen magyar jogszabály fogja képezni az alkotmányossági kontroll tárgyát, igaz, az tartalmát tekintve uniós eredetű és meghatározottságú lesz. Milyen lehetőségei és kötelezettségei vannak tehát az Alkotmánybíróságnak, hogy a hipotetikus alkotmányellenes helyzetet felszámolja?

Az uniós normával szembeni kontroll tekintetében az Alkotmánybíróság saját eljárását három szempontból is korlátok közé szorította. Először is meghatározta a magyar alkotmányosság azon szféráit, amelyek fölött nem engedi feltétlenül érvényesülni az uniós jogot (alapjogok, szuverenitás, alkotmányos önazonosság), ebből pedig *a contrario* következik, hogy minden más területen érvényre juthat az elsőbbség doktrínája. Másrészt kimondta, hogy arra csak kivételes helyzetekben⁶¹ kerülhet sor, végül pedig hogy akkor is csak *ultima ratio* jelleggel.⁶² A vizsgálat legelső lépése tehát a támadott alkotmányjogi szféra azonosítása kell, hogy legyen, és amennyiben nem a három említett aspektus egyikéről van szó, úgy az indítvány elutasításra kerülhet. Amennyiben a veszélyeztetett normaréteg a három felsorolt egyike, úgy a testület áttérhet a kivételesség kérdésére.

A kivételesség korlátként állítása azt vetíti előre, hogy az Alkotmánybíróság valamiféle tűréshatárt állít fel önmaga számára, és az Unió részéről tanúsított alkotmányos tolerancia⁶³ mintájára nemzeti toleranciát gyakorol. A kérdés ennek a tűréshatárnak a minőségi és a mennyiségi aspektusa. Vonatkozó joggyakorlat hiányában ennek tisztázása későbbi döntésekre vár, azonban bizonyos, eligazítást segítő szempontok már most felvázolhatóak. A kivételesség kifejezés vonatkozhat többek között arra, hogy a kontroll alá vont norma látványosan, egyértelműen vagy nyilvánvalóan beleütközik az Alaptörvénybe,⁶⁴ de felmerül a jogsértés jelentőségének szempontja is, tehát a kisebb intenzitású kollízió nem feltétlenül vonja maga után a kontroll alkalmazását.

Megfoghatóbbnak tűnik a kontroll *ultima ratio* jellegéből fakadó kötelezettségek összessége. Amennyiben a kontroll alkalmazására az Alkotmánybíróság csak utolsó lehetőségként tekint, úgy meg kell határozni azokat a további eszközöket, amelyek kimerítésére a testület a fenti fordulattal (*ultima ratio*) kötelezte magát. Ezen eszközök – igen vázlatosan – az alábbiakat jelenthetik. Egyrészt az Alkotmánybíróságnak az uniós jogot átültető jogszabályok tekintetében (is) igen részletesen meghatározott értelmezési keretben kell vizsgálnia az Alaptörvény rendelkezéseit. Az EU-konform értelmezés követelménye egyaránt részét képezi az Alaptörvénynek és az Alkotmánybíróság gyakorlatának. Az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése szerint annak rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti Hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival

⁶¹ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [46].

⁶² Uo.

⁶³ Az alkotmányos tolerancia fogalmának áttekintéséért ld. SÜLYOK M. i. m. 47–48. vagy CHRONOWSKI (2011) i. m. 81.

⁶⁴ Blutman László a kivételességet és a nyilvánvalóságot a kontrollmechanizmusok külön korlátjának tartja, de elismeri, hogy a látványosság, nyilvánvalóság vagy egyértelműség része lehet a kivételességnek. Ld. BLUTMAN (2017) i. m. 12.

összhangban kell értelmezni. Az E) cikk (1) bekezdés értelmében Magyarország az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében. E két szabály összeolvasásával világossá válik, hogy az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezésekor az Alkotmánybíróságnak szem előtt kell tartania, hogy azoknak célját képezi az európai egység megteremtése, melyből az EU-konform értelmezés kötelezettsége is levezethető. A Nemzeti Hitvallás egyértelmű utalást nem tartalmaz az Európai Unióra, de világossá teszi, hogy hazánk Európához tartozását kiemelt értéknek tekinti.⁶⁵ Ami alkotmányos önazonosságunkat illeti, felvethető, hogy annak európaiságunk, az integrációban betöltött szerepünk és törekvésünk az egység megteremtésére mind részét képezi. Az Alkotmánybíróság pedig magára nézve kötelezőnek ismerte el az alaptörvényi rendelkezések európarát értelmezését.⁶⁶

Az Alkotmánybíróságot tehát több irányból terheli az értelmezés révén való összhang megteremtésének kötelezettsége a magyar és az uniós jogrend között, és ezt észben tartva kell alkalmaznia az alkotmányértelmezés klasszikus módszereit (nyelvtani, logikai, rendszertani). Amennyiben ezek révén nem biztosítható a konfliktus feloldása, a testület továbbléphet a „kreatív” értelmezési lehetőségek irányába. Ezek célja egy olyan rugalmas megközelítés kialakítása, amely úgy tartja épségben az uniós alkotmányos struktúráját, hogy közben a hazai alkotmányossági korlátokra is tekintettel van. Ilyen kellően rugalmas értelmezés segédeszközei lehetnek történeti alkotmányunk vívmányai. Amennyiben az ellentét így sem oldható fel, úgy az Alkotmánybíróságnak az alkotmányos párbeszéd valamely eszközét kell segítségül hívnia. Ennek intézményes eszköze az előzetes döntéshozatali eljárás, amelynek lehetőségét ugyan a magyar jog kifejezetten nem biztosítja a testület számára,⁶⁷ azonban az uniós jog közvetlen hatályából és az EUB megengedő befogadási gyakorlatából következően ennek elvileg nincs közjogi akadály,⁶⁸ hiszen az Alkotmánybíróság maga is közvetlenül hivatkozhat az alapítószerződésekben foglaltakra. A szakirodalom megosztott abban a tekintetben, hogy a magyar Alkotmánybíróság kérheti-e egyáltalán előzetes döntéshozatali eljárás lefolytatását,⁶⁹ ahogyan annak tagállami gyakorlata sem egységes, azonban az európai alkotmányos párbeszéd intenzívebbé válásával nehéz elképzelni, hogy a megfelelő magyar eljárásrend kialakítása mellett az EUB elzárkózna az együttműködés ilyen formájától. További lehetőségként merül fel az Alkotmánybíróság eljárásának felfüggesztése, amennyiben párhuzamos eljárás folyik az EUB előtt.⁷⁰ A jelenlegi fejlődési

⁶⁵ Ld. pl. az alábbi fordulatokat: „Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette.”; „Büszkék vagyunk arra, hogy népünk évszázadokon át harcokban védté Európát, s tehetségével, szorgalmával gyarapította közös értékeit.”; „Hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez.”

⁶⁶ 2/2019. (III. 5.) AB határozat, Indokolás [37].

⁶⁷ Esetleg az Abtv. 60. §-ban foglaltaktól lehetne ezt közvetve levezetni.

⁶⁸ VÁRNAY i. m. 90.

⁶⁹ Várnay pl. lehetségesnek tartja, míg Blutman elveti, Vincze Attila szerint az Alkotmánybíróság változó szerepe és az EUB befogadó joggyakorlata okán pedig a korábbi merev elutasítás ma már meghaladottnak tekinthető. [VINCZE (2018) i. m.].

⁷⁰ Erre a közelmúltban több példát is láthattunk, ld. pl. 3198/2018. (VI. 21.) AB végzés; 3199/2018. (VI. 21.) AB végzés; 3200/2018. (VI. 21.) AB végzés; 3220/2018. (VII. 2.) AB végzés.

fázisban egyelőre sajnálatos módon célszerűtlen ugyanakkor az informális párbeszédi keretek alkalmazása, tekintettel az EUB ragaszkodására a szigorúbb formai keretekhez,⁷¹ noha a magyar Alkotmánybíróság kiterjedt nemzetközi tevékenységével igyekszik ezen pozitív irányba változtatni. A párbeszéd révén kapott válaszokkal szemben pedig befogadási készséget kell mutatnia a gyakorlatnak ahhoz, hogy a normakollízió feloldható legyen.

Ha pedig az Alaptörvénybe ütközés mindezek ellenére is fennáll, akkor nem marad más hátra, mint hogy a 22/2016. (XII. 5.) AB határozatban megfogalmazott hatáskörök valamelyikéhez jogkövetkezményt rendeljen az Alkotmánybíróság, és élesítse a megfelelő kontrollmechanizmust.

6. Az Alkotmánybíróság részvétele a dialógusban

Az Alkotmánybíróság több határozatában is felhívta a figyelmet az alkotmányos párbeszéd fontosságára.⁷² Ennek egyik megnyilvánulási formája, hogy a testület kiemelt figyelemmel van az Európai Unió Bíróságának döntéseire, érvelésében kitér annak joggyakorlatára. Az alábbiakban futó áttekintést adunk erről a párbeszédéről.

6.1. Előzetes döntéshozatal

Az Alkotmánybíróság viszonya az előzetes döntéshozatali eljáráshoz egyelőre inkább elméleti jellegű feldolgozást kapott, aminek, egyik oka, hogy noha a testület rendszeresen hangsúlyozza az alkotmányos párbeszéd fontosságát, maga még nem élt ennek intézményesített formájával, azaz nem küldött még előzetes döntéshozatali eljárás keretében kérdést az EUB elé.⁷³ Mindenesetre az utóbbi években megfigyelhető egy olyan törekvés, hogy az AB és az EUB előtt párhuzamos folyó eljárásokat a magyar testület az Európai Bíróság eljárásának idejére felfüggeszse,⁷⁴ ezzel is kinyilvánítva igényét a *de facto* párbeszéd megteremtésére.

6.2. Az EJEB és EUB kapcsolata

Az Alkotmánybíróság figyelemmel van arra is, hogyan alakul a két nemzetközi bírói fórum, az EUB és az EJEB párbeszéde. Egy 2014-ben hozott határozat⁷⁵ – az EUB döntését⁷⁶ idézve – kiemelte, hogy az EJEB által elismert alapvető jogok az uniós jog részét képezik mint annak általános elvei. Az alapjogvédelmi mechanizmusok kapcsán már szóltunk a tagállami és az uniós védelmi szintek közötti esetleges konfliktusok ha-

⁷¹ Ld. pl. VÁRNAY i. m. 81.: „A Landtová-ügyben az EUB kifejezetten elutasította a cseh alkotmánybíróságnak az eljárásba jogilag nem illeszthető megkeresését.”

⁷² 61/2011. (VII. 13.) AB határozat, 30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [35]; 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [33].

⁷³ Ennek a gyakorlatnak a kritikáját lásd: FAZEKAS i. m. 332–333.

⁷⁴ Ld. pl. 3198/2018. (VI. 21.) AB végzés, 3199/2018. (VI. 21.) AB végzés, 3200/2018. (VI. 21.) AB végzés, 3220/2018. (VII. 2.) AB végzés.

⁷⁵ 30/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [36].

⁷⁶ C-501/11. P. számú ügyben 2013. július 18-án hozott ítélet.

tásairól. A fentiek fényében pedig világos, miért van komoly jelentősége annak, hogy az Alkotmánybíróság regisztrálja az EUB és az EJEB sajátos párbeszédét, illetve az abból fakadó jogkövetkezményeket. Másol⁷⁷ a testület arra hívja fel a figyelmet, hogy az EJEB fogadta el az EUB értelmezését egy alapjogi kérdés tekintetében.

6.3. Az uniós jogértelmezés elfogadása

A párbeszéd megteremtésére és az ezzel kapcsolatos nyitottság demonstrálására törekvő hazai joggyakorlat egyik kifejeződési formája az Alkotmánybíróság hajlandósága az EUB által elvégzett jogértelmezői tevékenység elfogadására és beemelésére a nemzeti alkotmányos gyakorlatba. Az Alkotmánybíróság esetjogában számtalan olyan határozat található, amelyek az EUB uniós normát értelmező döntését veszik alapul. Annak kapcsán, hogy jogosult-e az Alkotmánybíróság uniós jogi aktusok értelmezésére, a testület megállapította, hogy noha az Alkotmánybíróságnak nincs hatásköre az európai uniós jogi aktusok értelmezésére, a nemzeti jogot azonban az adott ügyben releváns kerethatározattal összhangban kell értelmezni,⁷⁸ a tagállami bíróságok kötelesek a belső jog alkalmazásakor a nemzeti jogot a kérdéses uniós normának megfelelően értelmezni, figyelembe véve annak szövegét és célját, annak érdekében, hogy megvalósuljon az elérni kívánt eredmény. Ennek alátámasztására a testület számtalan EUB döntést idézett.⁷⁹ Szintén nagy nyitottságot mutatott az Alkotmánybíróság a devizahitelek uniós vonatkozásai EUB által meghatározott aspektusainak elfogadásában.⁸⁰

6.4. A magyar alkotmányosság és az uniós jog kapcsolatának egyes eljárásjog vonatkozásai

E témakört természetesen nem kimerítő módon dolgozta fel az Alkotmánybíróság gyakorlata, hiszen az lehetetlen is volna, mindazonáltal fontos, a tanulmányban már nagyobb részt ismertetett megállapításokat tett az uniós és a nemzeti jog viszonyával kapcsolatban. Így például a párhuzamos eljárások és az eljárás felfüggesztése közti ok-okozati kapcsolatban tett megállapításokat a testület. A konkrét ügyben Magyarországgal szemben kötelezettségszegési eljárás volt folyamatban, de az alkotmányjogi panasz elbírálásakor még nem került bírósági szakaszba, ezért a testület nem látta akadályát az indítvány elbírálásának.⁸¹ Más esetben a párhuzamos eljárás mindazonáltal nem képezte akadályát az Alkotmánybíróság döntésének.⁸² Az Alkotmánybíróság több

⁷⁷ 8/2017. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [28]–[29], [32], [58].

⁷⁸ 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [108].

⁷⁹ Az Európai Unió Bírósága C-105/03. számú Pupino ügyben, 2005. június 16-án hozott ítélete; a C-397/01. számú és C-403/01. számú Pfeiffer és társai egyesített ügyekben, 2004. október 5-én hozott ítélet 113–114. pontja; a C-282/10. számú Dominguez ügyben, 2012. január 24-én hozott ítélet 24. pontja; a C-42/11. számú Joao Pedro Lopes Da Silva Jorge ügyben, 2012. szeptember 5-én hozott ítélet 54. pontja.

⁸⁰ Ld. pl. 8/2014. (III. 20.) AB határozat; 7/2015. (III. 19.) AB határozat; 11/2015. (V. 14.) AB határozat.

⁸¹ 3/2019. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [49].

⁸² Ld. pl. CSINK (2012) i. m.; VINCZE (2012) i. m.

esetben felhívja ugyan az EUB gyakorlatát, jelezve, tudatában van annak, azonban az Alaptörvény rendelkezéseire tekintettel attól eltérő következtetésekre jut.⁸³

7. Összegzés

E tanulmány nem léphet fel azzal az igénnyel, hogy pontot tegyen a szakirodalomban, jogalkotásban és jogalkalmazásban dúló viták végére. Pusztán arra vállalkoztunk, hogy bemutassuk, hol tart most az az alkotmányos párbeszéd, amelynek révén megteremthető lesz az a stabil alkotmányos keretrendszer, amelyben egyaránt fejlődhet az európai integrációt megtestesítő Európai Unió és annak tagállamai. Mindannyiunk célja egy olyan Európa megteremtése, melyben minden tagállam identitását tiszteletben tartják, és ahol a lojális együttműködés keretében minden nemzet joggal bízhat sajátos értékeinek megőrzésében, anélkül, hogy ez a közös jövő építését veszélyeztetné. Azt reméljük, az Alkotmánybíróság jogfejlesztő tevékenysége hozzájárul ehhez a folyamathoz. Úgy véljük, közös jogi szókincsünk jelentéstartalmának feltárása és tisztázása elengedhetetlen az előremutató alkotmányos párbeszéd kialakításához.

⁸³ Ld. pl. az elsőbbség doktrínájával kapcsolatban: 2/2019. (III. 5.) AB határozat, Indokolás [22]–[24], 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [35].